

prof. dr hab. Marek Ćwiklicki
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Dominiki Wienchor
pt. „Modele współzrządzenia Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolią” napisanej
pod kierunkiem dr hab. inż. Katarzyny Sienkiewicz-Małyjurek i dr Karoliny
Muchy-Kuś

Informacje formalne

- Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska mgr Dominiki Wienchor pt. „Modele współzrządzenia Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolią”, napisana pod kierunkiem dr hab. inż. Katarzyny Sienkiewicz-Małyjurek i dr Karoliny Muchy-Kuś.
- Podstawą formalną do sporządzenia recenzji pracy doktorskiej jest Uchwała nr 66/2021/2022 Rady Dyscypliny Nauki o Zarządzaniu i Jakości Akademii WBS z dnia 30 września 2022 r. powołująca mnie na recenzenta w przewodzie doktorskim mgr Dominiki Wienchor.
- Rozprawa jest przygotowana w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości.

1. Ocena doboru problematyki badawczej i tematu rozprawy

Doktorantka podjęła się w pracy omówienia zagadnienia zarządzania metropoliami, które w świetle dotychczasowych badań przedstawione jest jako złożone działanie wymagające uwzględnienia wielu zmiennych. Mgr Dominika Wienchor bardzo dobrze wyjaśniła dlaczego za dominujące podejście do zarządzania wybrała *governance* (współzrządzenie). Wynika to ze specyfiki metropolii jako podmiotu charakteryzującego się zmiennością parametrów uwzględnianych w podejmowaniu decyzji rozwoju lokalnego na większym obszarze geograficznie, zróżnicowanym społecznie, kulturowo i gospodarczo. To zróżnicowanie stawia wyzwania w przyjęciu odpowiedniego podejścia do zarządzania/rządzenia i wymaga dostosowania do przyjętych norm prawnych, kulturowych i społecznych. W rezultacie zarządzanie metropolią wykazuje się cechami indywidualnymi. Jeśli do tego dodamy kontekst krajowy, to należy stwierdzić, że badanie zarządzania metropoliami w Polsce jest szczególnie istotne, patrząc na dyskurs toczący się o utworzeniu formalno-prawnych ram działania dużych jednostek miejskich. Jedyny przykład rozwiązania funkcjonującego na Śląsku jest mocnym argumentem dla przeprowadzenia analizy w formie pojedynczego studium przypadku. Ujęta w pracy problematyka i sformułowany problem badawczy daje asumpt do przeprowadzenia analiz teoretycznych i realizacji badań, prowadząc do przedstawienia oryginalnego rozwiązania problemu naukowego jakim jest określenie modelu współzrządzenia GZM, co spełnia wymogi stawiane w Prawie o szkolnictwie wyższym i nauce.

2. Ocena układu pracy

Rozprawa tworzy wstęp, pięć rozdziałów, zakończenie, wykaz źródeł, rysunków i tabel oraz załączniki. Struktura pracy jest typowa dla dysertacji doktorskich. Najpierw przedstawiona jest część teoretyczna, na którą składają się dwa rozdziały, następnie część metodyczna (rozdział 3), a po niej część empiryczna (rozdziały 4 i 5). Objętość zasadniczej części pracy to 135, a zatem pod względem wielkości tekstu nie jest to obszerna praca. Rozdziały mają rozbudowaną strukturę, a w kilku przypadkach (rozdział 2.2, 4.2, 4.3, 5.2, 5.3, 5.4) dodano podział trzeciego rzędu. Zagadnienia ujęte w poszczególnych rozdziałach i w przekroju całej pracy są poprawnie ułożone pod względem kolejności i pozwalają na odtworzenie przebiegu realizacji koncepcji badawczej.

Załącznik 1 stanowią pytania zadawane w trakcie wywiadu indywidualnego (bardziej odpowiednie byłoby dodanie kompletnego scenariusza wywiadu). Załącznik 2 stanowi kwestionariusz ankiety.

Zatem praca pod kątem poprawności tworzenia struktury sprawozdania z badań jest dobrze skonstruowana i ujmuje wszystkie niezbędne elementy charakterystyczne dla rozpraw doktorskich.

3. Ocena celów i hipotez pracy

W pracy przyjęto za problem badawczy zbudowanie odpowiedniego modelu współzrządzenia GZM zapewniającego skuteczność realizacji celów i zadań. Jego przyjęcie dobrze uzasadniono zidentyfikowanymi lukami: badawczą, teoretyczną i empiryczną.

Za główny cel pracy przyjęto opracowanie modeli współzrządzenia obszarami metropolitalnymi i jego zbadanie ich wpływu na skuteczność. W takim zapisie znajdują się w istocie dwa główne cele. Uszczegółowiono go poprzez wyodrębnienie celów teorio-poznawczych (cztery cele zmierzające do identyfikacji i klasyfikacji skutecznego współzrządzenia), metodycznych (dwa cele związane z budową modelu do badań i przeprowadzeniem badania) i empirycznych (ocena modeli na danych empirycznych). Są one zasygnalizowane we wstępie (s. 10) i uszczegółowione w dalszej części pracy (s. 66).

Na podstawie analizy literatury przedmiotu przyjęto hipotezę główną zakładającą skuteczność modelu opartego na relacjach nieformalnych niż formalnych. Relacje formalne i nieformalne szczegółowo wymieniono do czego wykorzystano literaturę przedmiotu, a następnie potwierdzono w badaniach pilotażowych.

Z hipotezy głównej wywiedziono dla każdego z trzech zidentyfikowanych modeli kilka pytań (6 dla modeli opartych na relacjach nieformalnych i formalnych, 7 dla modelu mieszanego), które zdefiniowano w formie przyczynowo-skutkowej.

Podstawy badania, czyli pytanie główne, przyjęte cele, hipoteza główna i szczegółowe, są poprawnie określone, są spójne, co świadczy o dobrym przygotowaniu metodologicznym Doktorantki.

4. Ocena podejścia badawczego

Podejście badawcze jest bardzo dobrze opisane w rozprawie. Na pochwałę zasługuje wyodrębnienie składowych koncepcji badawczych i wskazanie relacji między nimi. Prawidłowo określono model badawczy, wskazując podstawy teoretyczne i główne fazy badania (rys. 4, s. 64). Uszczegółowienie procedury badawczej przedstawia rysunek 6, na

którym przedstawiono poszczególne etapy postępowania, zastosowane metody badawcze i powiązane z nimi cele. Cele te powinny być ponumerowane jak to miało miejsce na stronie 66.

W procedurze badawczej wyróżnia się kilka etapów, których realizacja niezbędna jest do osiągnięcia celów szczegółowych, a następnie weryfikacji przyjętych hipotez.

W pierwszej kolejności zrealizowano przegląd literatury, który dostarczył niezbędnych podstaw teoretycznych, w tym założeń do budowy modelu współzarządzania obszarami metropolitalnymi.

Niepoprawnie określono etap 2 jako opracowanie scenariusza wywiadu indywidualnego na rysunku 6, gdyż to jest czynność pomocnicza w dalszym badaniu. W tekście (s. 73) określono to właściwie jako budowanie teorii/modelu, ale w opisie procesu badawczego (s. 72-74) przyjęto inną numerację etapów niż na rysunku 6 co jest mylące dla czytelnika. Bardziej poprawne byłoby wyszczególnienie w procesie badawczym etapów na tle faz wyróżnionych w modelu badawczym. Wtedy bardziej jednoznacznie (poprzez przywołanie numerów faz i etapów) można było powiązać koncepcję badania z prezentacją wyników zawartą w rozdziale 4 i 5.

Zgodnie z zapisami rozdziału 4 pierwszym etapem badań empirycznych było ustalenie determinant współzrządzenia i relacji między nimi. Do tego wykorzystano listę 9 pytań otwartych przygotowaną na podstawie analizy literatury. Respondentami było 16 ekspertów-praktyków. Na tej podstawie przygotowano zagadnienia do uwzględnienia w badaniu ilościowym. Syntezę tych wątków i propozycję pytań ankietowych przedstawia tabela 13. Brakuje informacji o czasie realizacji wywiadów, sposobów ich analizy. Autorka pisze przykładowo: „ponad połowa badanych” (s. 80) co sugeruje ilościową analizę danych. W omówieniu determinant współzrządzenia obszarami metropolitalnymi posługuje się cytatami, które pełnią rolę ilustracyjną dla danego wątku. Wg mnie warto byłoby wyszczególnić na końcu punktu dotyczącego tej części badań syntezę wyników, czego wyrazem jest tabela 12. Brakuje wyjaśnienia sposobu wyodrębnienia tematów (kodów?) w tejże tabeli. Z punktu widzenia wagi dla kolejnej części badania, istotna jest tabela 13, w której przywołano za źródła dla poszczególnych twierdzeń pozycje literatury, ale nie wskazano, które z nich są pochodną wywiadów. Przykładowo trzecią zmienną w obszarze norm jest etyka, która to nie pojawia się w zestawieniu wątków z wywiadu w tabeli 12. Dlatego też relacje między tymi dwoma tabelami powinny być dokładniej wyjaśnione, żeby wzmocnić ciągłość argumentacji. Zapisy w tabeli 13 stanowią treści twierdzeń ujętych w kwestionariuszu ankiety, co skłania do wyodrębnienia jej jako osobny punkt w procedurze co też pokazuje rysunek 6 (etap 5).

Następnie przeprowadzono badania ankietowe wśród 41 przedstawicieli kierownictwa jednostek tworzących GZM. Odpowiedzi na te pytania pogrupowane w 5 obszarów przedstawiono w formie wykresów oddzielnie dla każdego obszaru, posługując się strukturą odpowiedzi. W mojej opinii nie było potrzebne wyszczególnienie tych obszarów jako numerowanych podtytułów – wystarczyłoby wyróżnienie śródtytułami. Zabrakło omówienia sposobu wykorzystania tych wyników do dalszego etapu, np. czy były potrzebne do określenia kierunku hipotez cząstkowych w poszczególnych modelach?

Trzecią zasadniczą z punktu widzenia rozprawy metodą badania było modelowanie równań strukturalnych (SEM). Poprawnie przedstawiono metodę obliczeń, jej założenia, jednak to czego mi zabrakło to omówienie wielkości próby (41 respondentów) względem założeń SEM,

dla których zwykle są one większe (ok. 200), uzależnione od ilości parametrów (zasada 10:1)¹. Prezentacja wyników badania odpowiednia dla SEM, tj. dla każdego modelu przeprowadzono: analizę ładunków zewnętrznych, analizę rzetelności i ważność konstruktów, oszacowanie trafności dyskryminacyjnej, analizę współliniowości, podsumowując predykcje modelu i finalnie przedstawiając zweryfikowany w formie graficznej wraz z wartościami współczynników ścieżki modelu. Korzystając z Bayesowskiego kryterium informacyjnego wybrano model najlepiej pasujący do zidentyfikowanych determinant.

Ostatni etap badania to – zgodnie z zapisami rysunku 6 – synteza wyników pozwalająca na opracowanie rekomendacji dla kierownictwa GZM. Opis tego etapu częściowo znajduje się w pkt 5.5 Podsumowanie i częściowo w Zakończeniu, gdzie również ujęto rekomendacje.

Podsumowując całość postępowania badawczego składa się z odpowiednich etapów postępowania, które różnie opisano w 3.3. Wynikało to z dwóch sposobów podziału procedury badawczej na ogólne fazy i szczegółowe etapy, w ramach których wykonano zadania szczegółowe jak przygotowanie narzędzia badawczego, zbieranie danych i analiza danych. Sądzę, że przyjęcie jednej perspektywy pozwoliłoby wyeliminować wątpliwości związane z lekturą opisu metody badawczej. Pomimo tego redakcyjnego uchybienia, metoda badawcza jest poprawna pod względem metodologicznym, przedstawione w niej dane pozwalają na pozytywną ocenę umiejętności badawczych mgr Dominiki Wienchor odnośnie zaprojektowanie badania złożonego zjawiska, przygotowania narzędzi do danych jakościowych i ilościowych, ich analizy i wnioskowania.

5. Ocena merytoryczna pracy

Wstęp zawiera podstawowe informacje o rozprawie. W pierwszej kolejności Autorka poprawnie omówiła specyfikę zarządzania publicznego, wskazując na wyzwania związane z zarządzaniem metropolią. Przedstawiła problem badawczy, luki, wartość dodaną rozprawy, cele i hipotezy, a następnie scharakteryzowała zawartość poszczególnych rozdziałów. Ta część rozprawy jest zatem poprawna.

Pierwszy rozdział wprowadza do problematyki zarządzania metropoliami i obszarami metropolitalnymi. Ma charakter definicyjno-klasyfikacyjny, w którym następuje wyjaśnienie kluczowych pojęć dla tematu rozprawy. W tym celu Autorka wykorzystwała odpowiednią literaturę przedmiotu. Najpierw przedstawiła różnice między metropolią a obszarem metropolitalnym, posługując się publikacjami krajowymi. Dobrze wyjaśniono w nim specyfikę rozproszonych jednostek osadniczych. Następnie w punkcie 1.2 (w pracy jest powtórzona numeracja 1.1) przedstawiono proces powstawania metropolii. Nie jest jasne czemu treści na stronie 25 nie umieszczono w tym właśnie punkcie. Osobny fragment tego rozdziału tworzy prezentacja rozwiązań metropolitalnych w pięciu krajach europejskich. Brakuje w tej części wyjaśnienia przydatności takiego przeglądu dla rozważań dotyczących głównego problemu pracy. W dalszej kolejności omówiono zarządzanie obszarami metropolitalnymi, jego modele oraz problemy z tym związane. Podsumowanie zawiera główne wnioski z dokonanego przeglądu publikacji, choć brakuje ich wyodrębnienia.

¹ Sagan, A. (2019). Sample size in multilevel structural equation modeling—the Monte Carlo approach. *Econometrics. Ekonometria. Advances in Applied Data Analytics*, 23(4), 63-79.

Rozdział 2 prezentuje tytułowe współzrządzenie jako koncepcję zarządzania publicznego. Wykorzystano do tego literaturę krajową i anglojęzyczną. Ma on charakter przeglądowny, w którym konfrontuje się z innymi koncepcjami (w tym zestawieniu brakuje przywołań dla neoweberyzmu) oraz wskazuje na główne determinanty skutecznego współzrządzenia (tabela 10). Jest to wartościowe z punktu widzenia planowania badań empirycznych podsumowanie.

Powyższe rozdziały przedstawiają część teoretyczną pracy. Stanowi ona cenne zestawienie zagadnień teoretycznych, które w dalszej kolejności stanowiły podstawę dla tworzenia modelu badawczego. Z tego względu moja ocena jest pozytywna, pomimo stosunkowo małej objętości (łącznie stanowią ją ok. 50 stron).

Rozdział 3 częściowo omówiłem we wcześniejszym punkcie recenzji, ponieważ przedstawia on metodykę badania. W pierwszej kolejności omówiono składowe modelu badawczego, co pełni rolę klasyfikującą niezbędne elementy. Brakuje jednak w dalszych sekcjach tego rozdziału bezpośredniego odniesienia do tych punktów. W szczególności dotyczy to kryteriów doboru respondentów do badań jakościowych i ilościowych, planu analizy danych jakościowych, szczegółów związanych z etyką badania. Po liście elementów modelu Autorka umieściła opis podstaw teoretycznych. W mojej opinii powinno to wynikać z decyzji podjętych po przeglądzie literatury i zawarte w podsumowaniach rozdziałów. Kluczowy dla zrozumienia metodyki badania jest rysunek 4, ale Doktorantka nie przywołuje go w treści punktu. Kończy go charakterystyką krytycznego i interpretatywnego paradygmatu metodologicznego, ale nie formułuje dezyderatów z tego opisu dla własnych badań.

Drugi podpunkt zatytułowano: cele, hipotezy i zakres pracy. O ile cele i hipotezy są przedstawione, to nie jest jasne co rozumieć należy przez zakres. W treści znajduje się bowiem prezentacja trzech modeli. Są one pochodną „krytycznej analizy literatury zaprezentowanej w rozdziałach 1 i 2 oraz badaniach jakościowych przedstawionych w rozdziale 4” (s. 67). Umieszczenie ich zatem przed prezentacją wyników badań, które pozwoliłyby na jego opracowania jest przedwczesne pod względem kolejności wątków narracji. Następnie scharakteryzowano proces badawczy, do której wątpliwości już sformułowałem wcześniej. Kolejno przedstawiono podmiot badania czyli GZM. Sądzę, że więcej szczegółów dotyczących sytuacji społeczno-gospodarczej można było podać, np. z raportu Metropolie w liczbach². W tym fragmencie dodano też wzmiankę o Unii Metropolii Polskich, ponieważ przedstawiciele tej organizacji braki udział w badaniach.

Rozdział 4 zawiera analizę i ocenę determinant skuteczności współzrządzenia w obszarach metropolitalnych. Stanowi on rejestr z badań jakościowych i ilościowych. Pod względem merytorycznym jest on poprawny przy uwzględnieniu uwag sformułowanych wcześniej. Zawiera prezentacje wyników badania i ich krótkie podsumowanie.

Rozdział 5 prezentuje weryfikację modeli za pomocą SEM. Również i do treści tego rozdziału odniosłem się wcześniej.

Część empiryczna pracy cechuje się podejściem badawczym określanym mianem mieszanego, gdzie dane zgromadzone z różnych metod są wykorzystane w jednym projekcie badania. Sposób prezentacji zebranych danych i wnioskowanie jest odpowiednie. Autorka wykazała się dobrym przygotowaniem analitycznym i umiejętnością obsługi programów komputerowych.

² https://metropolie.pl/fileadmin/news/2023/02/Metropolie_w_liczbach_1_2023_final.pdf

Zakończenie rozpoczyna przypomnienie przesłanek podjęcia tematu w formie głównych zagadnień charakteryzujących złożoność zarządzania złożonym tworem organizacyjnym. Dobrze przedstawiono sprawozdanie z osiągnięcia celów i wyniki testowania hipotez szczegółowych. Wskazano na rezultaty utylitarne, które pozwoliłyby na określenie rekomendacji dla praktyków. To czego zabrakło to wskazania ograniczeń zrealizowanych badań i wskazania dokładniejszych kierunków przyszłych badań.

Powyższa szczegółowa ocena merytoryczna rozprawy wskazuje, że osiągnięto cele pracy, hipotezy zweryfikowano za pomocą metod statystycznych, przedstawiając w ten sposób odpowiedź na pytanie główne czyli wskazując model odpowiedni do specyfiki GZM.

6. Ocena formalna pracy

Praca jest dobrze przygotowana pod względem edytorskim. Podczas lektury dostrzegłem drobne błędy literowe. Całość pracy potwierdza umiejętności edytorskie Doktorantki.

7. Konkluzja

Uwzględniając powyższe cząstkowe oceny, stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska pt. „Modele współrzędzenia Górnośląsko-Zagłębiowską Metropolią” przygotowana przez mgr Dominiki Wienchor przedstawia oryginalne rozwiązanie problemu naukowego jakim jest propozycja i weryfikacja modelu współrzędzenia GZM, potwierdza umiejętność samodzielnego przeprowadzania badań, a także świadczy o posiadaniu odpowiedniej wiedzy teoretycznej z zakresu nauk o zarządzaniu i jakości, spełniając tym samym wymogi w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i uzasadnia wystąpienie z wnioskiem do Wysokiej Rady Dyscypliny Nauki o Zarządzaniu i Jakości Akademii WSB o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony. Jednocześnie ze względu na wysoki walor teoretyczny i praktyczny rekomenduję pracę do wyróżnienia.

Kraków, 14 sierpnia 2023 r.